

מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת מצורע שבת הגדול תשפ"ב שנה שלישית גליון 134

בעניין הקנאת המעשר ראשון המעורב בהמצות באודיותא

והנה בעלמא כשמפריש מעשר ראשון מספק אין צריך ליתן את המעשר ראשון ללוי, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואינו כמו תרומה שצריך להוציא את התרומה מהפירות, דתרומה אסורה לזר, ואם לא יוציא את התרומה מן הפירות יהיו הפירות אסורים באכילה, אבל מעשר ראשון מותר לזרים, וכיון דמספק אינו חייב ליתן ללוי יכול אף לאוכלו מספק.

אבל לדעת הרא"ש דצריך שתהא המצה שלו לכא' צריך להוציא את המעשר ראשון מהמצה וליתנה ללוי, דאע"פ שבדיני הממון הוי שלו ויכול לאוכלו, מ"מ היכא דבעינו שיהא שלו אפשר דלא סגי דהוי שלו רק מדין הממון.

והנה האחרונים הוכיחו בגמ' בבא מציעא דף ו' ע"ב דבספק בכור דאמרין הממון"ה יכול לפטור בהמותיו ממעשר בהמה משום דחשיב ממונו אלא דאי אמרין תקפו כהן אין מוציאין מידו א"כ לא נעשה ממונו גמור הגם שהוא מוחזק שהרי מהני תפיסת הכהן לכן אינו יכול לפטור בהמותיו ממעשר בהמה בספק בכור אבל למאי דקיי"ל דהיכא דאמרין הממון"ה לא מהני תפיסה הוי ממונו גמור לכל דיני התורה וא"כ הכי נמי חשיב ממונו לצאת בו יד"ח מצה.²

יבואר שהחזו"א והאמרי בינה החמירו להוציא המעשר ראשון מן האתרוגים

אמנם בדרך אמונה בציון ההלכה פ"ו מהל' תרומות ס"ק ע"ז כ' דלענין אתרוג ומצה חשש מרן החזו"א זצ"ל שלא יהא שם מעשר ראשון, כי כיון שאם יתברר מי הלוי יצטרך ליתן לו אין זה שלכם, ואפילו בלוי עצמו לפעמים החמיר שלא יצא בהמעשר ראשון אלא יוצאנו מהאתרוגים שלו.

וכ"כ באמרי בינה הלכות יו"ט סימן כ"א, דאע"פ שאמרו בבבא מציעא דף ו' ע"ב דאי תקפו כהן מוציאין מידו הוי שלו גמור ויכול לעשותו מעשר בהמה על שלו אינו אלא במקום שאינו יכול לפטור ממונו בבבא מציעא דף ו' ע"ב דאע"פ שצריך ליתן ללוי.

והנה אם יש לפנינו לוי שפיר יוכל להקנות לו את המעשר ראשון שיש בתוך המצות, ואח"כ יתן לו הלוי בחזרה את המצות, אבל אם אין לפנינו לוי יל"ע אם יש עיצה איך יכול להקנות לו את המעשר ראשון, דבקנין חליפין אין יכול ליתן כמבואר בגמ' בב"מ דף ו' א' דאין זה דרך נתניה אלא דרך מקח וממכר, ויל"ע אם יכול להקנותו בקנין אודיותא דמבואר בגמ' בב"מ דף קמ"ט דאם מודה שהממון שייך לחבירו חבירו קונה את הממון, וא"כ יכול להודות שהמעשר ראשון שייך ללוי, ובוה נעשה המעשר"ר של הלוי.

וכן אם רוצה להקנות למי שהוא מיוחד ודאי לוי, ואע"פ שלוי מיוחד ליכא שאינו נוגע אלא לעלות ללוי וליתול ידי הכהנים, אבל להרמ"א ביו"ד סימן של"א שאפשר לתת מעשר ראשון לכהן יכול ליתן לכהן מיוחד ואפי' שאין כהן לפנינו יכול להקנות לו באודיותא ויבקש שוב ממנו שיקנה לו בחצר או שיקנהו בהגבהה ויהא שלו בוודאי.

וגם למה שביארו האחרונים [בחו"א אבה"ע סי' ל"ט סק"ג ובשערי יוסף ש"ה פ"ו ופ"ח] דמה שדינים את המוחזק כדן בעלים ודאי היינו רק לגבי דיני הבעלות ולא לגבי הבעלות האמיתית, והנה אף שדינים את המוחזק כדן בעלים ודאי מ"מ במציאות האמיתית עדיין הדבר בספק, דהא באמת אין כאן בירור על המציאות אלא כך הוא הדין בספיקות דנקטינן ודינן ליה כדן בעלים ודאי כאילו שאין כאן ספק אלא זה ודאי שלו, אולם סו"ס המציאות האמיתית עדיין מסופקת, וא"כ שייך לומר בזה דין פלגין דלגבי ענין זה מהני הכרעה זו ולגבי ענין זה לא מהני, וע"ז אמרין דהך דינא דנקטינן ומחזיקין להמוחזק בתורת ודאי שהו שלו נאמר רק לגבי דיני הבעלות עצמם, וזה כולל הן את זכויות הבעלים להשתמש בדבר ולכלותו ולמנוע מאחרים להשתמש בו וכן יכול למוכרו ולהקדיש את זה ולקדש בזה אשה, דהיינו כל הדינים שנוגעים לממון עצמו, אבל לגבי דינים אחרים התלוים בספק זה של מי הממון אך הם אינם מדיני הבעלות עצמם אלא הם תלוים בבעלות האמיתית לא אמרין להך הכרעה לנקוט בתורת ודאי שהו של המוחזק, אלא זה נשאר ספק. ולכן לענין הלוקח שתי אילנות אמרין שפיר שיהו מתחלק, דלגבי דיני הבעלות עצמם בקרקע דהיינו הזכויות הממוןיות בקרקע וכו' נקטינן בתורת ודאי שהיא של המוכר ולא של הלוקח, אבל לגבי אם זה חשיב דיש ללוקח קרקע לחייבו מחמת זה בהבאת בימורים מהאילנות זה כבר דבר נוסף דאי"ז מדיני הבעלות עצמם אלא זה דין התלוי במה דבמציאות הקרקע שלו, ולגבי זה לא חורע שזה של המוכר, ולכן נידון זה עדיין בספק.

אבל לפי"ז כיון שלגבי המוחזק חשיב בעלים גמור וא"כ הוי ידידה לגמרי והוי בעלים לכל דיני התורה, אלא שגם הבעלים האמיתי חשיב ספק בעלים.

² אמנם בספר מר דרור עמ' רל"ט מעיד הגר"ד שמידל שליט"א שמרן החזו"א זצ"ל הורה לו שאם רוצים שיתן ללוי יוצא יד"ח ע"ע.

נחלקו הראשונים האם במצה יש דין לכהן כמו בארבעת המינים, ומקור הדברים הם בגמ' בפסחים דף ל"ח ע"א אמר רב אסי מצות של מעשר שני לדברי רבי מאיר [דס"ל מעשר שני ממונו גבוה] אין יוצא בה ידי חובתו לדברי חכמים [דס"ל מעשר שני ממונו בעלים] יוצא בה ידי חובתו, ומקשה הגמ' מתקף לה רב פפא בשלמא עיסה דכתיב ערסותיכם משלכם, אתרוג נמי דכתיב ולקחתם לכם משלכם יהא, אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבא ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא לחם עוני וכתיב התם והיה באכלכם מלחם הארץ מזה לחלן משלכם אף כאן משלכם.

וכתב הרא"ש שם בס' י"ח משמע מהכא דאין יוצאין במצה גזולה, דרבנן אית להו שפיר גזירה שוה וכו' אלא דרבנן אית להו דמצת מעשר שני הוי שלכם, אבל גזולה דלאו לכהן היא לא נפיק בה עיי"ש. ומבואר דס"ל להרא"ש דבמצה בעינן לכהן כמו בארבעת המינים, וילפינן לה מחלה דבעי לכהן וד"נ מצה בעי לכהן, ומשום הכי מצה גזולה לא יוצא בה ידי חובתו, אמנם בירושלמי כתב דמצה גזולה אינו יוצא בה משום מהבב"ע והרמב"ם בפ"ו במצה ה"ז כתב שאין אדם יוצא יד"ח באכילת מצה שהיא אסורה לו כמו בטבל או גזל ומשמע כמש"כ בירושלמי שהוא משום מהבב"ע יעו"ש במפרשי הרמב"ם.

ובשאלת אריה בס' צ"ד האריך בזה, וכ' דלא בעינן במצה לכהן, והא דאין יוצא במצה גזולה הוא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, [ובביאור הלכה בס' תנ"ד הביאו והביא שכן כ' גס הלבוש], וכ' הש"א דנפק"מ בזה האם יוצא ידי חובתו במרור גזול, דאם יש דין לכהן א"כ ה"נ במרור יש דין לכהן דמצה ומרור הוקשו להדדי, אבל אם הא דאין יוצא במצה גזולה הוא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה א"כ מרור בזה"ז הוי מדרבנן יהיה תלוי בפלוגתא השו"ע והרמ"א בס' תרמ"ט אם במצה דרבנן אין יוצא במצה הבאה בעבירה.

יבואר אם צריך להקנות המצה לאורחים

והנה לדעת הרא"ש דבעינן במצה שיהא לכהן לכא' היה מקום להחמיר שכשמתארח אצל אחרים יקנה את המצה קודם אכילה כדי שיהא שלו, וכן בנין שמתארחים אצל אביהם צריכים לקנות את המצה, וכ"כ בספר מעיל שמואל להג"ר שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל בפסחים דף ל"ח דראוי לקנות את המצה כדי שיהא שלו, וכ"כ באמרי בינה או"ח סימן כ"ג ב' ויעוין שם שכתב כמה טעמים שלא צריך להקנות המצה לאורחים ואחד מהם הוא ע"פ התוס' בפסחים דף כ"ט שכתבו שכל האוכל משל חבירו קונהו גם בלא שנתכיון לקנותו, דה"נ אין צריך לעשות מעשה קנין כדי לקנותו דכשאוכל את המצה הרי הוא קונהו יעו"ש.³

וידוע שהגאון ר' מאיר סאלוויצקי ביקש מאביו מרן הגר"ז זצ"ל שיקנה לו את המצה ולא הסכים להקנות לו [וכנראה לא רצה להקנות לו משום שלא ראה אצל אביו כן], וכן ראיתי בפניני קהילות יעקב שאחד שאל את הקה"י אם להקנות המצה לאורחים ואמר לו שאי"צ.

³ יעוין בבאור הלכה סימן תנ"ד סעיף ד' שכתב לענין מצה גזולה וז"ל ועיין בחידושי רע"א ובש"א שהביאו שיטת הרימב"א דדעתו דאף בגזל מצה יש שיעור מעשה דכיון דלעיסה קנייה בשינוי מעשה והמצוה מתקיימת אח"כ בבלעית המצה דהא בלע מצה יצא וא"כ דומה לגזל חטים או קמח ועשאו מצה דיצא ואף דלדינא בודאי נקטינן כשיטת השו"ע שהוא דעת רוב הפוסקים דס"ל דלא יצא וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת משלו (ואפשר דס"ל דזה מקרי שהקנין בא ע"י המצוה נופא דק"ל בס' תרמ"ט דלא מהני דאף שאם בלע בלא לעיסה יצא הא עכ"פ לכתחלה צריך לעיסה כדי שיהיה טעם מצה בפיו) מ"מ לענין שיהיה צריך לחזור ולבקר כשאוכלה אפשר דיש לחוש לדעת הרימב"א שכבר יצא בדיעבד וע"כ לא יבדק אח"כ מצאתי שכן הסכים בגמ' האלה.

² יבואר אם מה שהוא ממונו משום הממון"ה אם נעשה ממונו גמור

הנה בביכורים פ"א מ"ו תנן דהקונה שתי אילנות בתוך שדה של חבירו מביא ביכורים ואינו קורא, ומפרש' בב"ב דף פ"א ע"ב דהיינו משום דיש ספק האם הוא קנה גם את הקרקע ויש בזה דין ביכורים או דהוא לא קנה את הקרקע ואין בזה דין ביכורים, ולכן מספק מביא ואינו קורא, ולאכ"א קשה אמאי מספק הוא צריך להביא אין כיוון הדמיון הוי מ"ק א"כ נפסק בתורת ודאי שיהו שלו [למ"ד תקפו כהן מוציאין מידו] ותו אין כאן ספק שבאנו יד לקונה קרקע, ע"י בשו"ת חמדת שלמה או"ח סי' א' אות א'. והנתיבות השיב לו שבממלטינן כיון שהפסק הוא הממון"ה נעשה בעלים גמור משום שהבעלים מתיאשים ממנו אבל בקרקע שלא מהני ייאוש להכי גם אחר הפסק של הממון"ה אכתי הוא ספק בעלים, ולדידה שפיר אחר שפסקו הממון"ה הוי ממונו שלו גם לענין אתרוג ומצה כיון שמתארחים הבעלים ממנו.

דהנה נחלקו הקצוה"ח והחזו"א בגדר קנין אודיאת, בהקצוה"ח (ס' קצ"ד סק"ג) נקט דהוי ככל הקנינים, וכמו דלא מצי להקנות כשהממון אינו ברשותו הוא הדין שאינו יכול להקנות באודיאת אלא כ"ה הממון ברשותו, אמנם בחזו"א בבא קמא (ס' י"ח) מבואר דיכול להקנות גם היכא דאינו ברשותו, שכתב וז"ל 'נראה הודאה מהני אפי' בדבר שאינו ברשותו דהודאה אינו קנין אלא כח הדין לדון ע"פ הודאתו כל שאינו חב לאחרים אלא לעצמו, וממילא כל התוצאות קובע הדין כפי הודאתו וזהו שקראוהו הפוסקים קנין אודיאת, וא"כ הדין נותן דמהני אפי' בדבר שאינו ברשותו, והראוני שכן הוא בהדיא ברמ"ה ב"ב קמ"ט א' בסוגיא דשכ"מ שהודה, ובקצה"ח ס' קצ"ד סק"ב לא כ"כ, ובגמ' ב"ב מ"ג א' דאמרו לסלקו תרי מניה ולידינו הקשה הגר"א הא אינו ברשותו להקנותו, ולהאמור י"ל בהודאה, עכ"ל.

ולדברי החזו"א לכאן י"ל דלא יועיל להקנות את המעשר ראשון באודיאת, דהא קנין אודיאת לא הוי מעשה קנין ככל הקנינים אלא כך הוא משפטי הממון דכשיש הודאת בע"ד שהממון של חבריו זוכה חבירו בממון, וא"כ הא כל היכא דאיכא ספק ג"כ הממון של דין הממנה"ה, אלא דאמרי' דהבעלות האמתית לא נקבעת כפי משפטי הממון ועל הצד שאין הממון שלו אין זה שלו, וא"כ מה יועיל קנין אודיאת הא באמת לא הוי הממון שלו רק כך הם משפטי הממון דכשיש הודאת בע"ד הממון שלו, אבל אם באמת אין שלו לא משתנה הבעלות האמתית.

אבל י"ל, דהנה נראה פשוט דהא דאמרינן שגם בפסק דין דהממנה"ה הבעלות האמתית לא פקע אין זה אלא משום שאם יתברר הדבר שהוא שלו יהא שלו ויוציא מהמוחזק להכי חשיב שהוא עדיין ספק בעלים, אבל באופן שגם אם יבוא אליהו ויאמור שהממון שלו לא יתנהו לו, לא חשיב שהוא ספק בעלים, והרי במקום הודאת בעל דין שאינו שלו הרי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ולא יוכל להתברר לעולם על ידי מי שהוא להחשיב את הודאתו של המתחייב, ולהכי י"ל גם הבעלות האמתית פקע ממנו, כיון דלעולם לא יחזור ממונו אליו.

יבואר אם יכול להקנות חמץ בפסח באודיאת

והנה שמעתי בשם הגאון האדיר רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל להקשות ע"ד החזו"א דבאודיאת יכול להקנות גם דבר שאינו ברשותו, דא"כ אמאי המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי, ונחלקו הראשונים אם איירי דוקא כשיביט את החמץ, או אפי' בלא ביטול את החמץ ועובר עליו בלא יראה מן התורה מ"מ כופה עליו כלי ואינו מבטרו, משום שהעמידו חכמים את דבריהם שלא יטלטל החמץ שהוא מוקצה כדי לבטל החמץ מרשותו כמבואר בתוס' בכתובות דף ז', והקשה הגאון הנ"ל אמאי המוצא חמץ ביו"ט לא יקנה החמץ לעכו"ם באודיאת, דהגם שהוא לאחר זמן איסורו ואינו ברשותו מ"מיכול להקנותו לעכו"ם באודיאת.

והיה מקום לומר דעדיף שלא יקנה את החמץ באודיאת משום שעל ידי הקניין לא יתקן את איסורו שעבר בכל יראה, אבל אם ישנהו עד למוצאי יום טוב א"כ כששורפו או מבטרו הרי הוא מתקן איסורו למפרע, כמו שכ' התוס' דהוי לאו הניקט לעשה, וכ"כ הרעק"א בגליון השו"ע סימן תמ"ו שלא יתן לגוי לבער החמץ ביו"ט כמ"כ המון אברהם בשם השל"ה שהרי אין שליחות לעכו"ם ולא יתקן איסורו בזה.

אמנם מסתימת הדברים משמע דגם במוצא חמץ ביו"ט אחרון ששוב אינו יכול לתקן איסורו במוצאי יו"ט ג"כ הדין שהוא כופה עליו כלי, ומשום שהעמידו דבריהם אפי' במקום שעובר בכל יראה, והרי יכול להקנותו לעכו"ם באודיאת ולא יעבור בכל יראה, וגם כשאין הגוי אצלו שיוכל להקנות לו החמץ בשאר קנינים הרי קנין אודיאת יכול לעשות לגוי הנמצא בכל מקום שהוא אודיאת.

והעירוי דהא אסור לתת מתנה לגוי איסורי הנאה, וא"כ י"ל דלהכי אינו יכול להקנות החמץ בפסח לגוי, אולם אפשר שכל שמקנה לו באודיאת אינו נראה כנותן מתנה אלא מודה שהוא שלו ולא יחזיק לו טובה וצ"ע.

יבואר שכל שאינו מחייב עצמו לא חשיב הודאת בעל דין כדי שיקנה באודיאת

ושמעתי שמרן הגאון ר' גרשון אדלשטיין שליט"א אמר לבאר בזה, דנראה פשוט שכל שאינו מחייב עצמו אינו חשבו הודאת בעל דין, וכיון שהחמץ אסור בהנאה ואינו שוה כלום גם אם מודה שהוא של העכו"ם אינו מחייב עצמו בכלום, וכל שאינו מחייב עצמו לא חשיב הודאת בעל דין כדי להאמינו, ולהכי אינו מקנה באודיאת את החמץ הנמצא בתוך הפסח לאחר זמן איסורו.

והנה במנחת שלמה חלק א' סימן ע"א אות כ"ח כ' וז"ל נלע"ד שאם הגיע זמן הביעור ורוצה לקיים מצות נתינה לכהן או לגוי ועני וכן בכל ימות השנה אם יש לבעל הפירות הסכם אם לוי או עני וכהניא דתנן במס' גיטין דף ל' ע"א אינו צריך כלל לטרוח ולעשות מעשה לזכות להם ע"י אחר שזה קשה מאד כיון דבקנין סודר הרי מבואר בגמ' ב"מ י"א ע"ב דאסור מפני שנראה כמקח וממכר אלא יכול להראות לשנים עדים את התבואה או כל הקופסאות השמורים אשר יש לו ולומר להם אתם עדי שהמעשר ראשון הם של כהן או לוי פלוני והמעשר עני הם של עני פלוני מפני שכבר זכיתם להם את זה ע"י אחר ומהני מדין קנין אודיאת ועיין בקצה"ח ס' קצ"ד שהוא קנין גמור גם לענין מכירת חמץ וכ"ל לענין מצות נתינה של תרומה בזה"ל, עכ"ל.

ויש להעיר דלפ"ז קשה אמאי לא הקנה ר"ג לזקנים באודיאת, ושמעתי מידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א שמתנות כהונה אי אפשר להקנות לכהן באודיאת, משום שהרי הם של שבט הכהנים ולא ידיה הוא ואינו מחייב עצמו אלא בהפסד הטובת הנאה אבל עיקר המתנות כהונה לאו ידיה הוא וכל שמשום הודאת בעל דין לא היה נאמן לא מהני בזה קנין אודיאת ולהכי לא הקנו המתנות כהונה במעשה דרבן גמליאל וזקנים באודיאת שכל שאינו מחייב עצמו אינו חשיב הודאת בעל דין להקנותו. **ולפ"ז** ה"נ לא יוכל להקנות לוי את המעשר ראשון בקנין אודיאת דהא לא מודה ליה במידי שהוא שלו דהמעשר ראשון כבר שייך ללוי וא"כ אינו מחייב את עצמו בהודאתו במידי ולא חשיבא כהודאת בע"ד.

בעניין אם בירך על אכילת מצה וקדם שאכל מזית שמע חבריו שבירך על אכילת מצה האם יכול לענות אמן

הוי הפסק א"כ איך יפסיק לעניית איש"ר וכדומה וע"כ שכל שהתחיל במצוותו אע"פ שעדיין לא קיים מצוותו אינו הפסק.

וכ"כ בנו"ב קמא סימן מ"א שמפסיקין לברכת הלבנה באמצע קריאת המגלה ואינו הפסק מאחר שהתחיל במצוה יעו"ש שהאריך הרבה בדבר ובתחלת דבריו היה דעתו שהוא הפסק וצריך לברך שנית ומסיק שאינו הפסק כיון שהתחיל במצוה.

ונראה דלפ"ז אם התחיל לאכול מצה והפסיק יותר מכדי אכילת פרס ושבו אוכל מצה הרי הוא הפסק שהרי אותו חצי זית שאכל אינו מקיים בו מצוות מצה ואינו אלא אכילה בעלמא וא"כ אם הפסיק בדבור הוי הפסק ואפשר דאותו אכילה עצמה הוי הפסק כמשי"כ הפמ"ג דאכילה עצמה הוי הפסק בין ברכה לאכילה אלא כיון שאכילתו היתה על דעת שאותו אכילה תהיה ממצוות מצה הוי כגביל לתורא שאינו הפסק גם אם לבסוף לא הוצרך לתת גביל לתורא ולהכי אותו אכילה אינו הפסק אבל אם דבר קודם שאכל כזית ואותו חצי זית אינו מקיים בו מצוות מצה הוי הפסק בין ברכה לאכילה. עד כאן מגליון הקודם.

בגליון הקודם כתבנו דיש להסתפק אם בירך על אכילת מצה וקדם שאכל כזית שמע חבריו שבירך על אכילת מצה האם יכול לענות אמן שהרי כל שעדיין לא אכל כזית הרי לא קיים מצוותו ואם יפסיק בעניית אמן הרי הוא הפסק בין הברכה לאכילה או שמאחר והתחיל לאכול יכול לענות אמן ואינו הפסק בין ברכה למצוה.

ולכאורה היה נראה שכל שלא אכל כזית לא קיים מצוותו ואם הפסיק בדבור חוזר ומברך גם אם התחיל במצוה כיון שעדיין לא קיים מצוותו ומה שאכל פחות מכזית אינו מצוה כלל כל שלא אכל כזית.

אכן נראה שאע"פ שלא קיים מצוותו כל זמן של אכל כזית מ"מכיון שהתחיל במצוותו אינו הפסק שהרי המשוה שאכל הוא חלק מהכזית שבו קיים מצוות אכילת מצה וכיון שהתחיל במצוה אינו הפסק, וראיה לדבר הלל ומגלה שכל שלא גמר קריאת ההלל וקריאת המגלה לא קיים מצוותו ומ"מ מפסיק לעניית איש"ר וכמבואר בגמ' ברכות דף י"ד שנסתפקו שלא יפסיק בהם מפני היראה ומפני הכבוד משום שהוא פרסומי ניסא, אבל מ"מ קי"ל שמפסיק כמו בברכת ק"ש, ואי נימא שכל זמן שלא קיים מצוותו כל דבור

¹ אכן יעויין בקצה"ח סימן צ"ו ס"ב ב' שכתב בשם מהר"ק דלא מהני הודאת בעל דין בקטן, ותמה עליו מגמ' סנהדרין דף ל"א דמשמע דהודאת בעל דין דקטן מהני, ולדידיה תקשי דלהחזון איש יכול הקטן להקנות באודיאת, אכן הקצוה"ח גופיה הרי פליג על החזו"א, וס"ל דאודיאת הוי כשאר הקנינים, ולדבריו באמת קטן אינו יכול להקנות גם באודיאת ופשוטו, והחזו"א דס"ל דאודיאת אינו קניין כלל, ע"כ דס"ל דהודאת בעל דין דקטן לא חשיב הודאה כמ"כ מהר"ק וצ"ע. ² ושמעתי בשם מרן הגר"ל שליט"א שהשיב על זה דאין ראוי לחנך קטן באופן זה שיצטרך לשקר ולומר שאין הלולב שלו [ואמר שהמתנות ודאי לא יסכימו עם זה], והכס אחד הוסיף על זה, דבגמ' בסוכה שם לאחר המימרא של ר' יורא דלא לינקי איניש וכו' הובא עוד מימרא של ר' יורא וא"ר יורא לא לימא איניש לינקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאין לאגמורי שיקרא שנא' למדו לשונם דבר שקר, ומסמיכות המימרות של ר' יורא יש ללמוד דגם המימרא הראשונה של ר' יורא דלא לינקי איניש לינקא וכו' הוא מהאי טעמא דלא לאגמורי שיקרא ולהכי לא אמרי' להקטן שיקנה לאביו באודיאת.

**יבואר שכשאוכל חזרת בכרפס מברך על אכילת מרור אע"פ שאינו אוכל ממנו
אלא מעט ואינו יוצא בו יד"ח מרור**

והעירוי מהא דאמרו בפסחים דף קט"ו דמי שאין לו אלא חזרת אוכל בכרפס חזרת ומברך עליו על אכילת מרור אע"פ שאינו יוצא בזה מאחר שמילא כרסו מהם אינו יכול לברך על אכילה שניה שיאכל אחר המצה אלא מברך על אכילת מרור באכילה ראשונה, והתוס' כתבו אע"פ שאינו אוכל אלא מעט מהחזרת באכילה ראשונה.

ומבואר דאע"פ שאינו אוכל מן החזרת אלא מעט מ"ממברך עליו על אכילת מרור ופוסט את המרור שיאכל אחר כך, ובאמת גם באוכל הרבה גם כן עדיין לא חלה הברכה עליה שהרי עדיין לא קיים מצוותו אלא כל שעשה המעשה מצוה אע"פ שלא קיימו לא נתבטלה הברכה, וא"כ הכי נמי כל שאכל מצה אפי' פחות מכזית כיון שהתחיל בעשיית המצוה אע"פ שלא נתקיים המצוה באכילה זו כלל מ"מאנין הפסק. **אמנם** במשנה ברורה שם כתב ובלבד שלא יפסיק בדבורים אחרים, ומשמע שכל שהפסיק בדבורים אחרים שלא מעניין הסדר הרי זה הפסק וצריך לברך שנית על המרור, והכי נמי אם הפסיק בדבורים אחרים יברך על המצה וצ"ע.

בעניין אכילת מרור החסה ותמכא ביחד

איתא בגמ' פסחים דף ל"ט דמצוה לכתחילה בחזרת משום דתחלתו מתוק וסופו מרודמי לגלות מצרים שהיה תחלתו מתוק וסופו מרוד"כ בשו"ע סימן תע"ג, ומנהג ישראל בחוץ לארץ היה שאכלו תמכא ולא אכלו חסה, שהיא החזרת הכתובה בגמ' משום שחששו לתולעים המצויים בהם, או שלא היתה מצויה להם בימות הפסח, והחזון איש או"ח סי' קכ"ד על סדר הדף פסחים דף ל"ט כתב להוכיח שאין יוצאין בחסה אלא אחר שגדל הרבה והגיע למרירות, אבל כשהוא עדיין מתוק אין יוצאין בו שבעיני טעם מרור וליכא, והחסה המרה אינה מצויה בעינינו, ולכן החמירו לאכול דווקא תמכא כדי לצאת יד"ח מרור לשיטת החזון.

אמנם בב"י סימן תע"ג וכן הוא במהר"ם חלאווה בפסחים דף ל"ט מבואר שיוצאין בחסה אע"פ שהיא מתוקה מאחר וסופה להיות מר יע"ש.

יבואר שהחמירים אוכלים חסה ואח"כ חריין לצאת ידי כולם

והנה המדקדקין נוהגין לאכול מיד אחר ברכת המרור חסה כדי לצאת לכתחילה בחזרת כמו שאמרו בגמ', ואחר כך אוכלין כזית של תמכא כדי לצאת יד"ח מרור להחזון א"ש שסבר שאין יוצאין בחסה כשהיא מתוקה, ובה יוצא ידי כולם, דאם יאכל התמכא ראשון הרי יצא יד"ח ותו אינו יכול לצאת בחזרת לכתחילה, וכמו שידוע בשם הגר"ח שאי אפשר לעשות ההידור אחר שכבר יצא יד"ח, ובאכילת התמכא יכול להקל לאכול כזית בשיעור הקטן כמו כזית של זמנינו שהוא שליש ביצה של זמנינו, שבמצה הוא כאחד עשר גרם ובמרור תלוי בנפח שלו, ועכ"פ אינו שיעור גדול כ"כ, דבמרור דרבנן יכול לסמוך על שיעור הקטן, ואע"פ שמברך עליו, הרי אכל גם חזרת שיוצא בו לכמה ראשונים.

וגם מי שקשה לו לאכול תמכא הרי להרא"ש דס"ל דיוצא יד"ח מרור גם בפחות מכזית, שלא נאמר אכילה אצל מרור, אלא שמשום הברכה שמברכים על אכילת מרור אוכלין כזית כמו שפירש דבריו בשאג"א סימן ק' א"כ יכול לאכול גם פחות מכזית ויוצא יד"ח מרור, וזה דבר השווה לכל נפש להחמיר ולאכול פחות מכזית תמכא לצאת ידי חובת מרור להחזון איש אליבא דהרא"ש.

והנה שמעתי וראיתי הרבה אנשי מעשה שנוהגין לאכול חסה כמנהג ישראל מקדמת דנא, אבל אוכלים עמו קצת תמכא פחות מכזית ומערבין אותם יחד ואוכלים.

ויש שנוהגין שבמרור אוכלין תמכא לבד, אבל בכורך אין אוכלין בו תמכא לבד אלא חזרת אבל אוכלין עמו יחד קצת תמכא.

**יבואר שכשאוכל החסה והחריין יחד הרי אם החסה אינו מרור הרי הוא מבטל
החריין שרשות מבטל מצוה**

ולכאורה צריך ביאור רב במנהג זה שהרי אם חוששים שבחסה אינו יוצא יד"ח הרי לא יצא יד"ח בתמכא שנותן לתוכו שהרי החסה הוא אכילת רשות ומבטל התמכא שבתוכו כמו שאמרו בגמ' שלא יאכל אדם המצה והמרור ביחד שאכילת רשות מבטלת אכילת חובה.

וע"כ דס"ל דיוצאין נמי בחסה אע"פ שהיא מתוקה כמשמעות הב"י והמהר"ם חלאווה שכיין שהחסה סופה להיות מר יוצאין בה אפי' כשהיא מתוקה אבל לפ"ז מה תועלת יש בעירוב התמכא עם החזרת לאכול ביחד.

^ה וכן כתב במשנה ברורה על מה שכתב בשולחן ערוך סימן תעה סעיף ב' אם אין לו ירקות לטיבול ראשון אלא מרור, יברך עליו בטיבול ראשון: בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור, ובטיבול השני יטבולו בחרסת ויאכלו בלא ברכה, וכתב בזה במשנה ברורה שם ס"ק ב' וז"ל ועל אכילת מרור דא"ב בזה לנהוג כמו בשאר פעמים לאכול בלי ברכה ולברך על אכילת מרור אחר כזית מצה דאחר שכבר מילא כרסו קודם לכן בלי ברכה אינו הגון לברך אח"כ ע"כ יברך בתחלה על אכילת מרור ואוכל ממנו מעט לשם כרפס (ואינו יכול לאכול לשם מצוה מרור דלכתחילה בעיני מצה והדר

והעירוי ידידי הגאון ר' אברהם סגל שליט"א דלמה שכתב בבית יוסף או"ח סי' מ"ז לענין ברכת התורה שמברכים על התורה אע"פ שלא למד מיד אחר כך ועולה לו ברכתו וז"ל וכן כתבו ה"ר יונה (ברכות ה: ד"ה ולפי') והמרדכי (סי' כז) דדוקא כשנפטר באהבה רבה בעיניו שילמוד לאלתר אבל כשבירך ברכת התורה אפילו אינו לומד עד אחר כמה שעות אינו צריך לחזור ולברך וקשה לי דמאי שנא מברכת המוציא שאם הפסיק בין ברכה לאכילה צריך לחזור ולברך ומשמע שכן הדין בברכות המצות שאם הפסיק בין הברכה לעשיית המצוה צריך לחזור ולברך, ונראה לי דשאני ברכת המוציא שאין הברכה באה אלא על הנאת האכילה וכן ברכות המצות אינן באות אלא על עשיית המצות, והאכילה והמצות אינן דברים שצריך לעשותן תמיד, ומשום הכי כשעושה אותם צריך שלא יפסיק ביניהם, להוכיח שהברכה חוזרת על האכילה או על עשיית המצוה, אבל תלמוד תורה כיון שאדם מחוייב שלא להפסיק מלהתעסק בו כלל כשבא ללמוד כמה שעות אחר שבירך לא מוכחא מילתא שקורא בלא ברכה דאיכא למימר כשהשכים בירך ושנה לאלתר וכו' עכ"ל.

ומבואר דכל שמוכחא מילתא דהברכה קאי על המצוה סגי אפי' אם הפסיק ביניהם, וא"כ כ"ל דהכי נמי כל שאכל מרור אחר הברכה אע"פ שלא קיים המצוה בזה סגי בהכי, והכי נמי באכל פחות מכזית סגי בהכי וצ"ע.

בעניין אכילת מרור החסה ותמכא ביחד

וביותר יש להעיר במנהג זה דכיון שרוצים לצאת יד"ח בחזרת שהוא לכתחילה אפשר שנאמרו ומעורב בו תמכא הרי באכילת כזית ראשון מן המרור הרי אכל החזרת יחד עם התמכא, ונמצא שלא אכל כזית של חסה באכילה ראשונה דהיינו בבליעה ראשונה שאכל מן המרור שהרי היה יחד עם התמכא ונמצא שלא עשה את המצוה לכתחילה בכזית שלם מן החזרת.

אמנם היה מקום לומר שכשם שחידשו האחרונים שבכל כזית מצה שאוכל בליל פסח הרי הוא מקיים מצוות אכילת מצה, וכמש"כ הב"ח סימן תע"ב וכו"כ מהר"ל סוגיא דפסחים השמש שאכל כזית כשהוא מיסב יצא, וא"כ אפשר דה"ה במרור שבכל כזית מקיים מצוה ולהכי אע"פ שבכזית ראשון לא אכל החזרת מ"מבכזית שני אכל כזית מן החזרת ושפיר יצא יד"ח לכתחלה.

ולפי'ז היה נראה שגם הנוהגים לאכול כזית מן החזרת וכזית מן התמכא ואוכלין החזרת תחלה לכאורה יכולים לאכול התמכא תחלה ואחר כך החזרת משום דבכל כזית הרי הוא מקיים מצוה ושפיר מקיים חזרת גם בכזית שני.

ויש להעיר במעשה הידוע מהגר"ח והובא בספר מקראי קודש (סוכות ח"ב סי' ט') שפסק לאחד שהיו לו שני אתרוגים, אחד מהודר וספק מורכב, והשני לא מהודר ואינו מורכב, שיטול קודם את המהודר כדי שיצא במהודר (על הצד שאינו מורכב), דהרי אם יטול קודם את האתרוג שאינו מהודר, הרי וודאי יצא את המצוה, ואחרי שכבר יצא ידי חובת מצותו לא יקיים עכשיו את ההידור, ולכאורה הרי יוצא בלולב בכל נטילה גם אחרי שנטל נטילה ראשונה כמו שאנשי ירושלים היו נוטלין לולביהן כל היום וא"כ שפיר יכול לקיים ההידור בלולב שיקח אחר נטילתו.

וע"כ שיצא לקיים חיובו באתרוג מהודר אע"פ שיקיים מצוות לולב במהודר אבל נטילה המחויבת לא קיים במהודר.

יבואר שכל הכזית יאכל לכתחלה מן החזרת ולא יאכל תמכא עמה

והכי נמי נראה דאפשר דלכתחלה צריך לקיים מרור של חיוב בחזרת ואע"פ שמקיים מצוות חזרת גם בכזית שני מ"מחזרת המחויבת אכלה בדיעבד שלא מעיקר מצוה שהוא בחזרת, והכי נמי כל שאכל החזרת ביחד עם התמכא וכזית ראשון שאכל הרי יצא יד"ח והרי לא היה חזרת בלבד ונמצא שלא אכל המרור המחוייב בחזרת.

אכן כבר ביארנו כמה פעמים שאע"פ שאי אפשר לקיים הידור מצוה אחר שכבר קיים המצוה מ"מ היכא דלכתחלה צריך לעשות המצוה באופן מסוים יכול לקיים הלכתחלה גם אחר קיום המצוה, וכמו בתקיעות שיוצא יד"ח בכל מיני התקיעות לרב האי גאון ומ"מ עושים המצוה לכתחלה גם אחר שקיים מצוותו.

ואפשר שאין עושין כן אלא להרגיש מרירות של מרור, אבל באמת אם החסה הוא מרור המובחר למה יערב בו תמכא, והרי אדרבא חכמים אמרו לאכול חסה דווקא לכתחילה, ואם חושש הוא לשיטת החזון"א לכאורה לא עשה כלום, וצ"ע במנהג זה מה מקורו.

והנה מה שבקערה של האר"י ז"ל יש באמצע סימן ששמו מרור ולמטה ממנו יש סימן שישמו חזרת ולכאורה צריך להניח במרור את התמכא ובחזרת את החסה ולא להפך שהרי החזרת נקרא חסה ולא מה שבזמנינו קוראים לחריין חזרת שאיני יודע מי קראו לחריין חזרת ועכ"פ זה הכוונה בהקערה ובפשטות למרור לוקחים המרור שהוא התמכא ולכורך לוקחים החסה שהוא החזרת, אלא שלא ידעתי מהו שני המיני מרור שיש בהקערה הרי אם מהדר על חזרת לוקחו גם למרור וגם לכורך ואם אין לו חזרת לוקח לשניהם מרור וצ"ע.

מרור כדכתיב על מצות ומוריים וכו') ומ"מ הברכה אינה לבטלה שמברך אותה כדי לאכול המרור שאחר המצה והגדה לא חשיב הפסק ובלבד שלא יפסיק בדבורים אחרים, עכ"ל.

^י יש להעיר דאפשר דאני יכול להמשיך מצות לולב אלא בלולב שנטל ראשונה אבל באתרוג אחר אינו מקיים עוד מצוות נטילת לולב וצ"ע.
וכן יש לעיין א"כ בלולב ג"כ מקיים מצוה גמורה גם אחר שיצא יד"ח כמו במצה או שאינו אלא חיוב מצוה וצ"ע.

משם וגו' ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית, וכתב הרמב"ם שם בהלכה ז' לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות, וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין, אין פוחתין מהם, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מארבעה כוסות, שיעור כל כוס מהן רביעית.

והנה הרמב"ם לא הביא קרא דוהגדת לבנך אלא קרא דואותנו הוציא משם דאירי גם במצוות סיפור, דכתיב לעיל מיניה בסוף פרשת ואתחנן ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ד' ממצרים ביד חזקה ויתן ד' אותות ומופתים גדולים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו, ואותנו הוציא משם וכו' ונמצא דגם הא דחייב לראות עצמו הוא ממצות הסיפור, והכי נמי יש לומר דמצוות המצה עצמה הוא ממצות הסיפור שהרי כשאוכל מצה הוא משום שכשהגיע זמנו לצאת גאלם מיד בחפזו ולכן חוטפין מצה כדי שהקטן יראה ויכיל המצה שהוא עצמו ממצוות הסיפור והוא מדאורייתא שהרי והגדת לבנך הוא מן התורה.

והנה בשו"ת חתם סופר חלק אורח חיים סימן נ"א כתב שם בענין מי שבירך ברכת הגומל בלילה שלא בשעת קריאת התורה ואמר עליו שהוא פרץ מנהגו של עולם יעו"ש.

וכתב החת"ס שם אומר אני מה שבירך ברכת הודאה בלילה ההיא להוראת שעה יפה עשה כאשר אבאר א"ה, והאריך שם ובתו"ד שם כתב וז"ל ובאלי' רבה [ס"ג] כתב דבעי' מעומד משום דנקרא הלל והלל בעי מעומד כדכתב ב"י ובש"ע ס"ט תכ"ב, והנה אעפ"י שאין זה טעמו של הרמב"ם כמ"ש לעיל מ"מ אפשר דאיתא נמי להאי מלתא, וא"כ צריך נמי להיות ביום ההלל משמע דוקא ביום ספ"ב דמגלה [כ' ע"ב] מדכתיב ממזרח שמש עד מבואו וזה היום עשה ה' ע"ש, אלא דצריך ליישוב הלל דליל פסח, דמה שאומרים מיושב כבר כ' ב"י ס"ט תכ"ב, אבל אי נימא דלילה לאו זמן הלל הוא א"כ תיקשי מליל פסח וצ"ל דוקא הלל שקורין בכל יו"ט ויום גאולה שתיקנו לומר לכשיגאלו כדאיתא בפסחים ק"ז ע"א בהאי אמרנן ממזרח שמש עד מבואו ולא בלילה כי כך תיקנו, אבל בליל פסח שהיא שעת הנס ממש על זה נאמר חשיר יהי' לכם כליל התקדש חג ועיין היטב לשון רש"י פסחים צ"ה ע"ב ד"ה כליל וכו' ע"ש, א"כ לפ"ז מכ"ש וכן"ה העולה מן הים וכיוצא בו שהוא שעת ניסא ממש פשיטא שיאמר אפילו בלילה, עכ"ל.

ומבואר בדברי החת"ס דליל פסח בכל שנה הרי הוא כשעת הנס ולכן אומרים ההלל בלילה, והיינו דכיון דנאמר בעבור זה עשה ד' לי הוא ממש שעת הנס והיינו דכל שנה יש הארה חדשה של יציאת מצרים שכל אחד אחד זוכה לכך ועל זה אנו אומרים הלל בלילי פסחים, וכנודע מהחסד לאברהם שכל אחד אחד זוכה לצאת ממ"ט שערי טומאה שלו בל' יום שקודם הפסח ובליל פסח הוא עומד ומשרת לפניו ממש.

ועיקר המצוה של הסיפור הוא והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים ובעבור זה היינו שאקיים מצוותי פסח ומצה ומרור הללו כמ"ש רש"י שם ולכן חוטפין מצה שעיקר הסיפור יציאת מצרים הוא להבנים לומר שבעבור קיום מצוותיו גאלנו וגם כדי להראות את השמחה שלנו שנעשינו עבדי ד' וכמו שכתוב בקרא שם בסוף פרשת ואתחנן ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו ויציאו ד' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ד' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה וכל זה ממצות הסיפור לומר לבנים שהקב"ה גאלנו שנהיה עבדיו ונעשה מצוותיו לטוב לנו כל הימים וזה אנו מספרים ומראים לבנינו באכילת המצה שבעבור יצאנו ממצרים כדי להיות עבד ד' ולשמוח בעבודתו, ולכן עיקר המצוה של סיפור יציאת מצרים מתקיים באכילת המצה וכמו שנתבאר שבמצוות והגדת נאמר בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים וכמו שפירש רש"י בעבור שאקיים מצוותי פסח ומצה ומרור הללו ועשה ד' לי דהיינו להראות שאנו יצאנו ממצרים בלילה הזה.

איתא בגמ' פסחים דף ק"ט עמוד א' חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל התינוקות שלא יישנו וברש"י פירש בפירוש קמא מגביהין את הקערה בשביל התינוקות שישאלו, וברשב"ם שם פירש בפירוש קמא כרש"י, וכתב שם עוד וז"ל ולי נראה חוטפין מסלקין את הלחם מיד התינוקות שלא יהו ישנים מתוך מאכל הרבה כדרך התינוק אחר אכילתו ושוב לא ישאלו אבל עכשיו כשחוטפים מהן לא ישנו וישאלו כלומר לא ישנו שלא אכלו כדי שבעו וישאלו כשיראו השינויים שאנו עושים היכירא לתינוקות כדלקמן.

וברמב"ם בפרק ז' מחמין ומצה כתב וז"ל וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שיישב להם ויאמר להם כך וכך אירע וכך וכך היה, וכיצד משנה מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו, אין לו בן אשתו שואלת, אין לו אשה שואלת זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים, היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה, ובהשגת הראב"ד שם כתב פירוש אחר ממהרין לאכול כדי שלא ישנו.

והנה פירוש הראב"ד הוא כפירוש בתרא של רש"י שכתב שם וז"ל ואית דמפרשי חוטפין מצה אוכלין מהר, וזה הלשון עיקר וכו' עכ"ל.

ולכאורה צ"ב בפירוש רש"י והראב"ד שכתבו דאוכלין מהר המצות כדי שלא יישנו התינוקות והרי מצוות המצה לתינוקות הוא כשאר מצוות חינוך שצריך לחנכם לסוכה ולולב ושופר ולמה לא אמרו בסוכה שחוטפין לאכול בסוכה בלילה הראשון כדי שלא יישנו התינוקות ובספר יד אליהו כתב דאכילת לילה הראשון של סוכות אפשר לקיימו כל הלילה, וצ"ב דבפשוטו הוקש סוכה לפסח וגם אכילת לילה הראשון אי אפשר לקיימו אלא עד חצות, וא"כ מ"ש סוכה ממצה.

ועוד צ"ב וכו' אנו צריכים למחר במצוות סיפור יצי"מ כדי לקיים מצוות חינוך בתינוקות, ובשלמא אם ממהרים כדי לקיים מצות והגדת לבנך שהוא ממצות האב שפיר צריך לעשות כל טעדיק כדי לקיים חיובו, אבל למה שיהא צריך למחר ולקיים חיובו שהוא חייב מדאורייתא במהירות כדי לקיים מצות חינוך של מצוות מצה של בנו וצ"ע.

שוב ראיתי שעמד בזה בשער הציון סימן תע"ב וכתב שם וז"ל ואפשר עוד לומר בכנות המחבר, דשפיר יש למחר ולהגיע לידי מוציא מצה, כדי שישאלו התינוקות למה אוכלין מצה וכשהן מסובין דוקא, ולמה אוכלין מרור, וענין המיבול בחרוסת, ואף על גב דבסדר ההגדה תקנו מה נשתנה בתחלת ההגדה, אין בכך כלום, דעיקר השאלה והתמיה של התינוק הוא בשעה שרואה המעשה בעיניו, וצריך עיון, עכ"ל.

ובאמת הדברים מוקשים קצת שהרי כיון שכבר שאלו התינוקות בשעת הבאת הקערה למה אוכלים מצה ומרור למה צריכים שישאלו שנית בשעת האכילה, ובאמת התינוקות אין שואלים שנית שכבר השיבו להם למה אוכלים מצה, ואם מה שהשיבו להם עבדים היינו ויוציאנו ד' אלקינו משם וגו' לא נתקבלה אצלם למה ישאלו שנית ויענו להם שנית ומה תועלת יש בזה הרי מה שהשיבו להם לא הובן להם, סוף דבר הדברים מוקשים וצ"ע.

ואפשר לומר בזה דהנה ממצוות הלילה דפסח אמרו חכמים חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים והוא ממצות קשות של הלילה, אכן בפשוטו הוא עוד חיוב שחייבים לנהוג בו בלילה ועוד מצוות ממצות הלילה.

אכן נראה דבמשנה מבואר דהוא ממצות הסיפור, דהא ילפינן דחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים הוא מקרא דוהגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, ומבואר דבעינן לספר להבן סיפור יציאת מצרים כאילו הוא יצא ממצרים והוא ממצוות הסיפור שכן ענינו הוא לספר הנסים שנעשו לנו בעצמינו וכל שלא סיפר שהוא עצמו יצא ממצרים חסר במצוות הסיפור עצמו.

והנה ברמב"ם פרק ז' מהלכות חמץ ומצה כתב בכל דור דור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר בדברים ו' ואותנו הוציא

שמחת ישראל ביציאת מצרים קירבת ד'

וזהו השמחת עולם על ראשם, שעיקר גאולתם היה מה שזכו לקרבת ד' וכל שמחתם של ישראל בגאולתם אינו אלא בקרבתם אל הקב"ה, וכן אנו בכל ליל פסח אנו שמחים בגאולתנו כאלו יצאנו ממצרים, ועיקר שמחתנו הוא במה שזוכים אנו לקרבת ד' לעמוד לשרת לפניו ממש ככהן גדול הנכנס לפני ולפנים כמ"ש במהר"ל בטעם לבישת בגדי לבן בליל פסח, וכן בסוף כל שמו"ע אין בקשתנו אלא ברכנו באור פניך, שזהו הטוב האמיתי שאין למעלה ממנו שאור פניך הוא הקרבת ד' שזוכים אליה בני עליה המועטים, וזה בקשתנו ברכינו באור פניך שזה עיקר בקשתנו שנוכח לקרבת ד'.

אבותינו להחמין עד שנגלה עליהם אלוהי אבותינו מלך מלכי המלכים וגאלם ופירש שהביאם לסוכות ושם נגלה עליהם בעמוד אש וענן ושם אפוא את הבצק, ונראה מדבריו שגאולתם היה כשנגלה עליהם בסוכות במה שענן ד' הולך לפניו יומם ובעמוד אש לילה, ואז אפוא את הבצק, וענין המהירות שלא הספיקו לאפות הבצק במצרים הוא כדי שייגיעו במהירות לקרבתו של הקב"ה, ולכן לא הספיקו לאפות עד שזכו לקרבתו יתברך, ובפשוטו במצרים לגודל טומאת מצרים לא היה אפשר ההנהגה הזו של וד' הולך לפניו בעמוד ענן לנחותם הדרך וגו' ורק שייצאו ממצרים והגיעו לסוכות וכו' לגילוי זה, ואז אפוא את הבצק והיו עיקר גאולתם קרבת ד' של וענן ד' הולך לפניו.

ופדויי ד' ישובו ובאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם וברש"י ישעיה פרק ל"ה כתב וז"ל שמחה שמעולם על ראשם זה שאמר הכתוב וד' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם וגו'. וצ"ב דלכאוף כלל ישראל כשיצאו ממצרים ונגאלו משעבוד מצרים ומכל הצער והעוני שהיו שרויים בו בפשטות היתה שמחתם על גאולתם, ובקרא כתיב שהיה שמחתם על שענן ד' הולך לפניו יומם, וזהו שמחה שמעולם על ראשם וגו'.

והנה בספורנו פרשת בא עה"פ ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו' פירש כוונת המשנה מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיקו בציקם של

לענין ר' יעקב צבי ז"ל בן יבדלחט"א ר' שלמה נחמיה שליט"א